ARALIK '25

PLASTİK SANATLAR

Alanında Uluslararası
Derleme, Araştırma ve Çalışmalar

EDİTÖR **PROF. DR. ARZU UYSAL**

SERÜVEN YAYINEVİ

Genel Yayın Yönetmeni / Editor in Chief • C. Cansın Selin Temana

Kapak & İç Tasarım / Cover & Interior Design • Serüven Yayınevi

Birinci Basım / First Edition • © Aralık 2025

ISBN • 978-625-8559-50-7

© copyright
Bu kitabın yayın hakkı Serüven Yayınevi'ne aittir.
Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin almadan hiçbir yolla çoğaltılamaz. The right to publish this book belongs to Serüven Publishing. Citation can not be shown without the source, reproduced in any way without permission.

Serüven Yayınevi / Serüven Publishing
Türkiye Adres / Turkey Address: Kızılay Mah. Fevzi Çakmak 1. Sokak
Ümit Apt No: 22/A Çankaya/ANKARA
Telefon / Phone: 05437675765
web: www.seruvenyayinevi.com
e-mail: seruvenyayinevi@gmail.com

Baskı & Cilt / Printing & Volume
Sertifika / Certificate No: 47083

PLASTİK SANATLAR

ALANINDA ULUSLARARASI DERLEME, ARAŞTIRMA VE ÇALIŞMALAR

Editör **Prof. Dr. Arzu UYSAL**

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1

ANTIK YUNAN DESTANLARINDAN PLASTİK SANATLARA: ODYSSEUS'UN YOLCULUĞU

Ece YÜCEL—1

Bölüm 2

ŞİDDET İÇEREN HABER PROGRAMLARININ ÇOCUK RESİMLERİNE YANSIMASI (ERZURUM İLİ ÖRNEĞİ)

Aycel Derya TANAY ÖZTÜRK, Serap BUYURGAN—19

Bölüm 3

DÖRDÜNCÜ DALGA FEMİNİZM: İNTERNETTE DAYANIŞMA VE SANATIN YENİ BİÇİMLERİ

Sema ÖCAL ÇAĞLAYAN, Güldane ARAZ AY—37

Bölüm 4

SANAT YOLUYLA KÜLTÜR AKTARIMI: JAPON MANGA SANATINA BAKIŞ

Evrim ÇAĞLAYAN, Tolunay ÖZATA—53

Bölüm 5

YÜZEYDEN DERİNLİĞE: RÖNESANS VE BAROK RESİMDE AYNA KULLANIMI

Serdar DARTAR—73

Bölüm 6

GÖRSEL SANATLARDA YÜZEYİ AŞAN BOYUTLAR: ANAMORFOZ VE ENKAUSTİK ÖRNEKLEMİ

Aysun CANÇAT—89

Bölüm 7

RESİMSEL MEKÂNDA PANOPTİK BAKIŞIN ÖTEKİLEŞTİRİCİ İŞLEVİ: ANLAMBİLİMSEL BİR İNCELEME

Salih EZEN—99

Bölüm 8

İKONOGRAFİ VE İKONOLOJİ ÇÖZÜMLEME YÖNTEMİ İLE CANAN ŞENOL'UN "ŞEFFAF KARAKOL" VE "ACAİB-ÜL MAHLUKAT" ADLI ESERİNİN ANALİZİ

Kısmet OLGUN, Yurdagül KILIÇ GÜNDÜZ—125

Bölüm 1

ANTİK YUNAN DESTANLARINDAN PLASTİK SANATLARA: ODYSSEUS'UN YOLCULUĞU

Ece YÜCEL[1]

1 Öğretim Görevlisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Yenice Meslek Yüksekokulu, El Sanatları Bölümü, Mimari Dekoratif Sanatlar Programı, eceyucel@comu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0196-7593.

Giriş

Eski Yunan dilinde "söz" kavramını açıklamak için üç sözcük kullanılmaktadır: *mythos*, *epo*s ve *logos*. *Mythos* söylenen, duyulan söz, masal, öykü ve efsane anlamına gelirken *epos* bir düzen içerisinde okunan söz, şiir, destan, ezgi anlamını taşır. Tanrının insanlara bir armağanıdır. Logos ise insanın bedeninde, ruhunda ve evrenin, doğanın içinde yer alan gerçeğin sözüdür (Erhat, 2007: 5). M.Ö. 8. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen Homeros, bir antik Yunan şairidir. Hakkında yapılan araştırmalar geniş bir literatür oluşturmaktadır. Destanların hangisinin ya da hangi kısımlarının kendisine ait olduğu konusunda net bir bilgi olmamakla birlikte, Homeros denilince akla ilk *İlyada* ve *Odysseia* gelmektedir ve antik Yunan tarihine katkısı çok değerlidir (Erhat, 2001: 12-21). Edebiyat ve felsefe başta olmak üzere tarih, coğrafya, eğitim, siyaset ve hatta din ve ahlak gibi çok çeşitli disiplinlerde Homeros kadar önemli bir kaynak bulmak neredeyse imkansızdır (Karadağ, 2017: 226). *İlyada*'dan çok sonra yazıldığı düşünülen *Odysseia* destanı, Truva savaşının en önemli liderlerinden biri olan Odysseus'un, savaşın bitiminden itibaren 10 yıl süren maceralarla dolu eve dönüş yolculuğunu anlatmaktadır. Erhat'a göre (2001: 15-17); bu destan yalnızca tanrı ve insan ikiliğini yansıtan değil insanın, insan üstü varlıklarla ilişkilerine de yeni bir boyut kazandıran simgelerin arayışında bir destandır. İnsanın doğaya karşı savaşını, insanın ağzından dile getirmektedir. Homeros'un eserlerinin bu kadar değerli olması, antik Yunan ve mitoloji dünyasını bize anlatırken inanç sistemlerine de ışık tutmasına bağlanabilir.

Görsel 1. Anonim, Odysseia el yazması, 15. yüzyıl, British Library, İngiltere (Anonim, 15. yy).

Görsel 2. Jean-Auguste-Dominique Ingres, Ulysses, 1827, tüyb, 25.1x19.2 cm, National Gallery of Art, ABD (Ingres, 1827).

Destanda insanların başına gelecek olaylar tanrılar tarafından belirlenmekte ve kahinler tarafından öngörülmektedir. İnsanlar alemi ve tanrılar alemi birbirinden tamamen ayrı konumlarda fakat sürekli olarak

ilişki halindedir. Özellikle iki tanrı ve tanrıça, Athena ve Poseidon müdahaleleriyle öne çıkmaktadır. Başkahraman Odysseus'a sunulan birtakım seçimler, karar verme özgürlüğü, irade kavramı ve kahramanların başlarına gelenlerden kendilerinin sorumlu tutulması açısından değerlidir. Homeros'un anlatısı boyunca, erkeklerin kahramanlıklarının hikayelerin ana konusu olduğu görülse de kadın karakterlerin hikayelerin seyrindeki etkisi göz ardı edilemez düzeydedir. Odysseus ile Aiaie adasında uzun zaman geçiren Kirke ve dokuma konusundaki becerisiyle bilinen ve Odysseus'un İthaka'ya dönüşünü sabırla bekleyen sadık eş Penelope destanda yer alan önemli kadın karakterlerdir.

Sanatta alegorik yöntemin nerede ve nasıl başladığı tam olarak bilinmemekle birlikte eserlerinin alegorik anlatımları yapılan ilk kişinin Homeros olduğu tahmin edilmektedir (Karadağ, 2017: 229). Odysseus'un maceraları özellikle Polyphemos hikayesi, yedinci yüzyıl ortalarında Atina vazo ressamlarının ilgisini çekmiştir. Odysseus'un devi sarhoş edişi, Kirke ile olan maceraları, Odysseus'un gemi direğine bağlı şekilde sirenlere direnişi gibi sahneler, siyah figürlü vazo resimlerinde tasvir edilen konular arasında yer almaktadır (Boardman, 2003: 233).

Odysseus Eve Dönüş Yolunda

M.Ö. 8. yüzyılda, henüz harita yoktur. Bu destanın kaleme alındığı bu zaman diliminde henüz coğrafya diye bir kavram da bilinmezken, Homeros ikisini de yaratmıştır. Halikarnas balıkçısının "altıncı kıta" olarak adlandırdığı Akdeniz kıtasını ise Odysseus keşfetmiştir (Erhat, 2001: 21). Truva'nın düşmesinden sonra yurtlarına dönmek için yola çıkan kahramanlar arasında en ünlüsü olan Odysseus, vatanı İthaka'ya, karısı Penelope ve oğlu Telemakhos'a dönmek için 10 sene boyunca denizlerde adadan adaya, birçok maceraya sürüklenmiştir.

Görsel 3. Theodoor van Thulden, Odysseus Lotosyiyenlerin topraklarında, 1632, gravür, 19.3x25.5 cm, Rijksmuseum, Amsterdam (van Thulden, 1632).

Truva savaşından sonra yola 12 adet gemi ile çıkan (Can, 2011: 372) Odysseus, bir fırtınaya tutulur ve rüzgarlar onu Trakhia kıyılarında yer alan Kikonların kenti İsmaros'a atar. Buradan külçe külçe altın ve gümüşle birlikte bolca İsmaros şarabı aldıktan sonra hızla yola çıkmak isterken Kikonların saldırısına uğrarlar, Odysseus'un altı adamı burada ölür ve tekrar yola çıkarlar ama yeni bir fırtınaya tutulurlar; Zeus'un gönderdiği Boreas yeli. Gemileri günlerce sürüklenir, yelkenleri parçalanır, dokuz günün sonunda Lotosyiyenlerin topraklarına varırlar. Keşif için gönderdiği üç adamı geri dönmeyince, yiyene kendini unutturan, hafızasını kaybettiren lotos meyvesi yiyenlerin ülkesine vardıklarını anlarlar ve tekrar denize açılırlar. (Homeros, 2001: 153). Odysseus'un bu macerası, van Thulden'in gravüründe (Görsel 3) karşımıza çıkmaktadır.

Polyphemos

Bir sonraki durakları Kyklop adı verilen tek gözlü devlerin yani tepegözlerin topraklarıdır. İnsan eti yiyen bu korkunç devler, Aigusa yani Keçiler Adası olarak bilinen toprakların çobanıdır. Poseidon'un Thoosa adındaki bir Nympa ile yaşadığı ilişkiden doğan (Cömert, 2025: 44) Kyklop Polyphemos da bu adada yaşamaktadır. Kendini "Hiç Kimse" olarak tanıtan Odysseus'un, İsmaros şarabı ile sarhoş ettiği Polyphemos'un tek gözünü bir zeytin dalı ile kör ettikten sonra kendi ve arkadaşlarını koyunların altına gizleyerek kaçırması (Homeros, 2001: 162) antik Yunan vazo resimlerinde (Görsel 4, 5 ve 6) ve fresklerde (Görsel 7) karşımıza çıkmaktadır.

Görsel 4. Anonim, Odysseus ve Polyphemos, Eleusis'ten protoattik amphora, t.y., Eleusis Arkeoloji Müzesi, Yunanistan (Boardman, 2003: 13).

Görsel 5. Theseus ressamı, Polyphemos'un kör edilişi, M.Ö. 510, siyah figürlü oinokhoe, 22x12.3 cm, Louvre Müzesi, Paris (Theseus Ressamı, M.Ö. 510).

Görsel 6. Athena ressamı, Polyphemos'un mağarasından kaçış, M.Ö. 5. yüzyıl, siyah figür oinokhoe, 19.5 cm, British Museum, Londra (Athena Ressamı, M.Ö. 5. yy).

Görsel 7. Pellegrini Tibaldi, Odysseus Polyphemus'a karşı, 1549, fresko, Palazzo Poggi, İtalya (Tibaldi, 1549).

Polyphemos dağdan kopardığı kaya parçalarıyla Odysseus'un gemisini vurmaya çalışır, ıskalar ama kayanın yarattığı dalga gemiyi yine kıyıya doğru sürükler. Tepegözün mallarını yağmaladıktan sonra tekrar denize açılırlar (Homeros, 2001: 165). Bu hikaye Farnese sarayı fresklerinde (Görsel 8) ve 19. yüzyıl resimlerinde (Görsel 9) karşımıza çıkmaktadır. Polyphemos'un, babası Poseidon'dan kendisini kör eden bu Hiç Kimse'yi cezalandırması için yardım istemesinin sonuçları (Cömert, 2025: 96) Odysseus'un sonraki maceralarında karşımıza çıkacaktır.

Görsel 8. Annibale Carracci, Kiklop Polyphemus, 1595, fresko, Farnese Sarayı, İtalya (Carracci, 1595).

Görsel 9. Arnold Böcklin, Odysseus ve Polyphemus, 1896, ahşap panel üzerine yağlı boya, 66x150 cm, Museum of Fine Arts, ABD (Böcklin, 1896).

Aiolos ve Laistrygonlar

Odysseus'un sıradaki durağı rüzgarlar tanrısı Aiolos'un yıkılmaz tunçtan duvarlarla çevrili adasıdır. Aiolos, tam bir ay boyunca sarayında misafir ettiği Odysseus'a türlü ikramlar yaparken, onun şimdiye kadar olan maceralarını dinler. Sonunda kendi elleriyle sığır derisinden yaptığı tulumun içerisine tüm rüzgarları doldurur ve Odysseus'u azgın rüzgar-

lardan ve fırtınalardan uzak bir yolculuğa uğurlar. Dokuz gün boyunca sorunsuz ilerledikten sonra Odysseus'un uyuduğu bir anda adamları, içerisinde kendilerinden saklanan gizli hazineler olduğuna inandıkları tulumun ipini çözerler ve serbest kalan tüm rüzgarlar yüzünden gemiler bilinmez diyarlara doğru savrulur (Homeros, 2001: 168).

Görsel 10. Anonim, Odysseus ve Laistrygonlar, Esquiline Tepesi'ndeki evden duvar resmi, M.Ö. 50-40, 116 cm, Vatikan, İtalya (Anonim, M.Ö. 1. yy).

Altı günlük yolculuğun sonunda Lamos'un sarp kalesine, Laisrygonların Telepylos kentine varırlar. Odysseus'un keşif için gönderdiği adamları Laisrygon kralı Antiphates'in kızı ile karşılaşırlar ve saraya doğru yol alırlar. Antiphates Odysseus'un arkadaşlarından birini oracıkta yer. Diğerleri kaçarken tüm Laistrygonlar koşarak onlara saldırır ve taşınamayacak kadar ağır taşları gemilere fırlatmaya başlar. 12 geminin 11 tanesi orada paramparça olur, yalnızca uzakta bekleyen Odysseus'un gemisi hasar almaz ve hızla uzaklaşır (Homeros, 2001: 168).Laistrygonların bu saldırıları fresklerde (Görsel 10 ve 11) karşımıza çıkmaktadır.

Görsel 11. Anonim, Laistrygonlar Odysseus'un gemisini parçalıyor, Esquiline Tepesi'ndeki evden duvar resmi, M.Ö. 50-40, 116 cm, Vatikan, İtalya (Anonim, M.Ö. 1. yy).

Aiaie Adası ve Kirke

Odysseus ve adamları, sonunda bitkin bir halde buldukları bir koyda demir atar ve iki gün dinlenirler. Üçüncü günün sabahında Odysseus koyun bulunduğu adayı keşfe çıkar ve bereketli bir orman içerisinde, bacasından dumanlar çıkan bir saray görür tekrar gemiye döner ve adamlarını sarayı keşfetmeleri için gönderir. Burası insanları hayvana çeviren, Helios'un (Güneş) kızı Kirke'nin yaşadığı Aiaie adasıdır. Kirke, Odysseus'un adamlarını sarayına alır, onları ziyafetle kandırıp büyülü içkiler içirir ve hepsini domuza çevirir (Homeros, 2001: 174). Bu hikaye sanatta sıkça tasvir edilmiştir. Resimlerde (Görsel 12, 13 ve 14), fresklerde (Görsel 15) sıkça karşılaşırız.

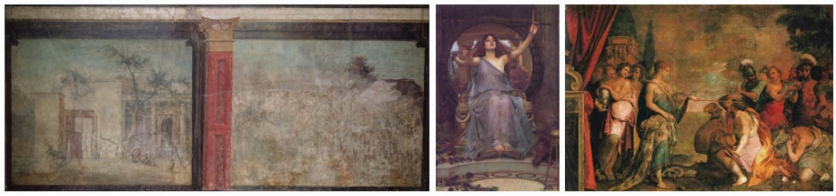

Görsel 12. Frederick Stuart Church, Kirke, 1910, tüyb, 81.3x137 cm, Smithsonian American Art Museum, ABD (Church, 1910).

Görsel 13. Jan Brueghel II, Kirke ve Odysseus'un dostları, 17. yüzyıl, ahşap panel üzerine yağlı boya, 26,8x42,8 cm, Princton University Art Museum, ABD (Brueghel II, 17.yy).

Görsel 14. Briton Riviere, Kirke ve Odysseus'un dostları, 1871, sulu boya, Manchester Art Gallery, İngiltere (Riviere, 1871).

Arkadaşlarının başına gelenleri öğrenen Odysseus, silahlarını kuşanıp saraya doğru yola çıktığı sırada genç bir erkek kılığında görünen Zeus'un habercisi Hermes önüne çıkar ve onu Kirke'nin büyüleri hakkında bilgilendirir. Hermes'in verdiği ve onu Kirke'nin büyülerden koruyacak "molü" isimli otu yedikten sonra Kirke'nin sarayına girer (Görsel 15). Kirke Odysseus'a da içkiler sunar (Görsel 16), fakat etkilenmediğini görünce onun isteklerine boyun eğer ve adamlarını tekrar insana çevirir (Homeros, 2001: 178). Bu hikaye antik Yunan vazo resimlerinde (Görsel 18 ve 19) ve fresklerde (Görsel 17) sıkça betimlenmiştir.

Görsel 15. Anonim, Odysseus Kirke'nin evinde, Esquiline Tepesi'ndeki evden duvar resmi, M.Ö. 50-40, 116 cm, Vatikan, İtalya (Anonim, M.Ö. 1. yy).

Görsel 16. John William Waterhouse, Kirke Odysseus'a kadeh sunarken, 1891, tüyb, 149x92 cm, Gallery Oldham, İngiltere (Waterhouse, 1891).

Görsel 17. Giovanni Battista Trotti, Kirke Odysseus'un yoldaşlarını insan biçimine döndürüyor, 1610, fresk, Plazzo del Giardino, İtalya (Trotti, 1610).

Görsel 18. Şafak ressamı, Kirke, Odysseus ve onun hayvana dönüşmüş arkadaşları, siyah figürlü lekythos ön ve arka yüzü, Taranto Müzesi, İtalya (Boardman, 2003: 145).

Görsel 19. Anonim, Odysseus ve Kirke, M.Ö. 4. yüzyıl, Boeotia'dan siyah figürlü skifos ön ve arka yüzü, 15.4 cm, Ashmolean Müzesi, Oxford (Anonim, M.Ö. 4. yy).

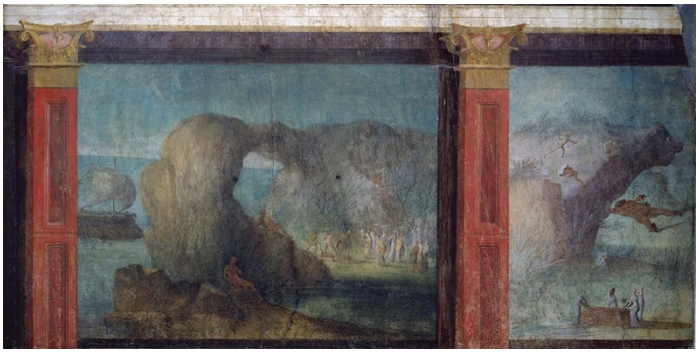
Odysseus ve Kirke, Aiaie adasında bir yıl boyunca birlikte yaşarlar ve Telegonos isimli bir oğulları dünyaya gelir (Erhat, 2007: 225). Artık eve dönme vakti geldiğini düşünen Odysseus, Kirke'nin önerisiyle Thebai'li Teiresias isimli bir kahinden, İthaka'ya dönüş yolculukları hakkında bilgi almak için Hades'in ülkesine, Ölüler Ülkesi'ne gitmek üzere yola çıkmaya karar verir. Kirke, yolculuğu ve yapması gerekenler hakkında bilgilendirip, Odysseus'un gemisine tanrılara kurban etmek üzere bir koç ve bir koyun bağlayarak onları yolcu eder (Homeros, 2001: 182). Kirke'nin onları gemiye kadar gelip uğurladığı sahne 16. yüzyıla ait bir gravürde (Görsel 20) karşımıza çıkmaktadır.

Görsel 20. Giulio di Antonio Bonasone, Odysseus'un gemisinde Kirke, 1510, gravür, 21.9x20cm, Princton University Art Museum, ABD (Bonasone, 1510).

Ölüler Ülkesi

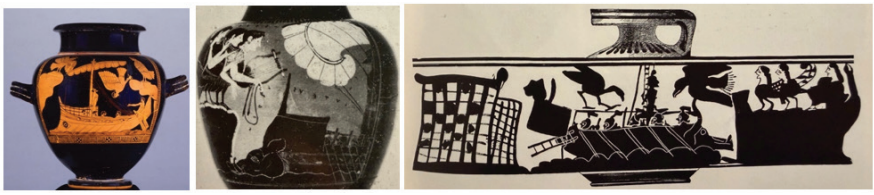
Odysseus'un gemisi sakin bir denizde, kazasız bir şekilde karanlıklar diyarı halkı Kimmerler'in ülkesine ulaşır. Kimmerler'in yardımıyla büyük bir kayanın yanında bir hendek kazar ve Kirke'nin öğütlediği gibi yanında getirdiği kurbanları kesip kanlarını bu hendeğe akıtır. Erebos'tan çıkan tüm ölmüşlerin ruhları bu hendekten dışarı fırlamaya başlayınca aralarından kahin Teiresias'ın ruhu gelene kadar bekler. Kahin Teiresias Odysseus'a, oğlu Tepegözü kör ettiği için Poseidon'un ona kinlendiğini, dönüş yolunda her türlü zorluğun karşısına çıkacağını, yurdu İthaka'ya rahatça dönmek istiyorsa Güneş tanrı Helios'un adasından ve sığırlarından uzak durması gerektiğini öğütler. Burada annesinin ve Truva savaşının diğer kahramanları olan Akhilleus ve Agamennon'un da ruhuyla karşılaşan Odysseus, gemisine döner ve Kirke'nin yaşadığı Aiaie adasına döner (Homeros, 2001: 184-201). Bu hikaye, Vatikan müzesinde yer alan fresklerde (Görsel 21) karşımıza çıkmaktadır.

Görsel 21. Anonim, Odysseus Ölüler Ülkesi'nde, Esquiline Tepesi'ndeki evden duvar resmi, M.Ö. 50-40, 116 cm, Vatikan, İtalya (Anonim, M.Ö. 1. yy).

Sirenler, Skylla, Kharybdis ve Helios'un Sığırları

Kirke'nin sarayında yemek yiyip dinlenen Odysseus ve adamları, bir süre sonra tekrar yola çıkmadan önce, Kirke onları kadın yüzlü deniz kuşları olan Sirenler hakkında uyarır. Sirenlerin seslerini dinlememeleri için adamlarının kulaklarını balmumuyla tıkamasını ve kendisinin de geminin direğine sıkıca bağlanmasını öğütler. Daha sonra Skylla adlı canavara dikkat etmelerini, günde üç kez denizleri yutup, üç kez de yuttuklarını kusan Kharybdis'e yaklaşmamalarını ve bu iki yoldan hangisini seçeceklerine kendisinin karar vermesi gerektiğini söyler. Helios'un sığırlarına dokunmamalarını öğütleyerek onları yolcu eder. (Homeros, 2001: 202-206). Odysseus'un Sirenlerin çağrısına kulak vermemek için kendisini gemisinin direğine bağlattığı sahneler antik Yunan vazo resimlerinde (Görsel 22, 23 ve 24) ve 19. yüzyıl resimlerinde (Görsel 25) karşımıza çıkmaktadır.

Görsel 22. Stamnos ressamı, Odysseus ve Sirenler, M.Ö. 5.yüzyıl, kırmızı figürlü isim vazosu, 34x38 cm, British Museum, Londra (Stamnos Ressamı, M.Ö. 5. yy).

Görsel 23. Keyside sınıfına ait siyah figürlü oinokhoe, Odysseus ve sirenler, Throne Holst koleksiyonu, Stockholm Müzesi, İsveç (Boardman, 2003: 165).

Görsel 24. Boeotia'dan Korinth aryballosu, Odysseus sirenlere meydan okuyor, Boston Güzel Sanatlar Müzesi, ABD (Boardman, 1998: 189).

Görsel 25. John William Waterhouse, Odysseus ve sirenler, 1891, tüyb, 100x202 cm, National Gallery of Victoia, Avustralya (Waterhouse, 1891).

Odysseus Sirenlerden uzaklaştıktan sonra Skylla ile karşılaşır, en güçlü kürekçileri olan altı yoldaşını parçalayıp yer, sıra Helios'un Çatal adasına geldiğinde, Odysseus'un adamları kendisini dinlemez, açlığa yenik düşer ve Helios'un sığırlarını keserler. Bunun üzerine Zeus'un gazabına uğrayan Odysseus'un adamlarının hepsi fırtınadan kurtulamayıp denize dökülürler. Tek kalan Odysseus'un parçalanan gemisini de Kharybdis yutar. Bir incir ağacının dalına tutunarak Kharybdis'in gemisini kusmasını bekleyen Odysseus sonunda dokuz gün daha denizde savrulduktan sonra Kalypso'nun yaşadığı Ogygie Adası'nın kıyısına yanaşır (Homeros, 2001: 206-213). Odysseus'un kendi seçtiği yoldan gitmesi, kendi kararlarını kendi vermesi ve benliğinin derinlerinden gelen çağrılara kulak vermesi, tüm bunlar yaşanırken kendisine yoldaşlık eden adamlarının kararlarının onu nasıl etkilediğini göstermesi ve tanrıların, insanların hayatına müdahalelerini göstermesi açısından bu kısım çok değerlidir.

Kalypso Adası ve Nausikaa

Eşsiz güzelliklere sahip, doğası, meyve ağaçları, akan ırmaklarıyla büyüleyici olan bir adanın yamaçlarında bir mağarada yaşayan Atlas'ın kızı, görenleri büyüleyecek güzelliğe sahip Kalypso'nun adasına çıkan Odysseus'u, Kalypso sevgiyle karşılar, tam yedi sene adasında alıkoyar. Yedi senenin sonunda yurdu İthake'yi ve karısı Penelope'yi özleyen ve dönmek için tanrılara dua eden Odysseus'u evine göndermesi için Kalypso'yu ikna etmek üzere Zeus, haberci tanrı Hermes'i görevlendirir. Kalypso Odysseus'a kendisiyle kalması ve ölümsüzlüğü teklif ettiği halde Odysseus yurduna dönmek isteyince onun adasındaki ağaçları kesip kendisine bir sal yapmasına yardım eder, bir balta ve keser verir. Yanına ekmek, şarap ve su verir, üzerine güzel kıyafetler giydirir ve yolcu eder (Homeros, 2001: 99-106). Hesiodos'a (2016: 44) göre Kalypso ve Odysseus'un Nausithoos ve Nausinoos adında iki çocuğu vardır fakat bu isimler *Odysseia*'da farklı karakterler olarak anlatılmaktadır. Odysseus'un, ahlaken Herakles'i rol model aldığı ve bu sayede Kirke'nin büyüsünden korunduğu, Kalypso'ya karşı Penelope'yi tercih ettiği de düşünülmektedir (Briston, 2004: 38). Kalypso adasının eşsiz güzellikleri (Görsel 26) ve Kalypso'nun Odysseus'a ölümsüzlüğü sunduğu (Görsel 27) sahneler resimlerde betimlenmiştir.

Görsel 26. Hendrik van Balen der Altere, Kalypso Adası, 1616, tüyb, Viyana Güzel Sanatlar Akademisi, Avusturya (Altere, 1616).

Görsel 27. Jan Styka, Kalipso Odysseus'a ölümsüzlüğü sunuyor, 1901, Augusta Stylianou Gallery (Styka, 1901).

Tam 17 gün boyunca sorunsuz bir şekilde denizde yolculuk eden Odysseus sonunda Phaiklar adasını görür fakat Poseidon'un gazabına maruz kalır. Ani bulutlar ve azgın rüzgarlar Odysseus'un gemisini devirir, iki gün iki gece yüzdükten sonra bir adanın kıyısına vuran Odysseus'u bu adanın kralı olan Alkinoos'un kızı Nausikaa karşılar. Odysseus'un yıkanmasına ve güzel giysiler giymesine yardım eder ve akşam saraya gelip kraliçeye yalvarmasını öğütler. Kral Alkinoos ve Kraliçe Arete ile sarayda yiyip içen Odysseus en sonunda kim olduğunu ve tüm maceralarını anlatır. Kral ertesi gün Odysseus içi bir gemi hazırlatır, ya-

nına değerli armağanlar, yolluklar ve güçlü adamlar vererek onu yurduna doğru uğurlar (Homeros, 2001: 151-213). Huzurlu bir yolculuğun ardından Odysseus sonunda İthaka kıyılarına varır.

Penelope ve Telemakhos'un Sabırlı Bekleyişi

Bu zaman diliminde Odysseus'un oğlu Telemakhos büyür ve babasını aramak üzere tanrıça Athena'nın kılavuzluğuyla önce Pylos sonra da Lakedaimon'a doğru sefere çıkar. Diğer talipler konağına yerleşir ve karısı Penelope'yi kendileriyle evlenmeye zorlarken, mallarını yağmalayıp erzağını tüketirler. Odysseus'un babası Leartes için bir kefen dokuduğunu, onu bitirmeden evlenmeyeceğini söyleyerek ve her gece ördüğü örgüyü sökerek taliplerini oyalayan Penelope ise sabırla kocasının dönüşünü beklemektedir (Homeros, 2001: 33-98). Penelope, oğlu Pylos seferinden döndükten sonra bir mektup yazar. Telemakhos'tan tüm Yunan komutanlarının öldüğünü ve kocası Odysseus'un ise Kalypso adasında esir tutulduğunu öğrenmiştir. Yıllar boyunca kocasının dönüşünü bekleyen sadık bir eş olmanın yanı sıra duyduğu merak, şüphe, kızgınlık, aldatılma korkusu ve gelecek endişesi gibi hisleri de mektubuna yansımıştır (Akçay, 2011 :42). Geleneksel kadın rolünün bir yansıması olmasının yanı sıra sabrın ve ahlaki direnişin bir sembolü olarak da karşımıza çıkan Penelope, kocasının uzun yıllar süren yokluğunda evinin düzenini koruması, saraya yerleşen ve ona talip olan diğer erkeklerin baskılarına karşı durması, oğlunun geleceğini ve haklarını korumak için verdiği çaba ile toplumsal düzenin de sembolüdür. Yunan mitolojisinde erdem, ahlak ve sadakatin de temsilcisi haline geldiği görülür (Kurt, 2025: 5). Penelope'nin örgüsünü söktüğü ve talipleriyle karşılaştığı sahneler (Görsel 28, 29 ve 30) sanatçıların eserlerinde betimlenmiştir.

Görsel 28. Dora Wheeler, Penelope geceleri örgüsünü söküyor, 1886, tuval üzerine ipek işleme, 114.3x172.7 cm, The MET, ABD (Wheeler, 1912).

Görsel 29. Joseph Wright, Penelope örgüsünü söküyor, 1783, tüyb, 106x131 cm, The J. Paul Getty Museum, ABD (Wright, 1783).

Görsel 30. John William Waterhouse, Penelope'nin Talipleri, 1912, tüyb, 129.8x188cm, Aberdeen Art Gallery, İngiltere (Waterhouse, 1912).

İthaka'ya Varış

Yurduna döndükten sonra Athena'nın ihtiyar bir dilenci kılığına soktuğu Odysseus, kendisine sadık baş çobanı Eumaios'un kulübesinde kalmaya başlar. Önce kimliğini herkesten saklar, kendini bir dilenci olarak tanıtır, yokluğunda olan biteni öğrenir. Sonra oğluna kim olduğunu açıklar ve onun yardımıyla tüm talipleri katlederek karısına kavuşur (Homeros, 2001: 226-360). Odysseus'un yurdu İthaka (Görsel 31), yurduna dilenci kılığında dönüşü (Görsel 32) ve oğlu Telemakhos'la birlikte talipleri öldürmeleri (Görsel 33, 34 ve 35) antik Yunan vazo resimlerine, gravürlere ve farklı dönemlerden sanatçıların eserlerine konu olmuştur. Odysseus'un dadısı Euryclea'nın, kahramanın dönüşünü müjdelemek için Penelope'yi uyandırması (Görsel 36), Penelope ve Odysseus'un yıllar sonra kavuşmaları (Görsel 37 ve 38) sanatçıların eserlerinde tercih ettikleri konular arasında yer almaktadır.

Görsel 31. Edward Dodwell, İthaka, 1821, kitap resmi, (Dodwell, 1821: 1).

Görsel 32. Anonim, Odysseus İthaka'ya dilenci kılığında döner, M.Ö. 460, terracotta plak, 18.7x27.8 cm, The MET, ABD (Anonim, M.Ö. 460).

Görsel 33. Ixion Ressamı, Odysseus ve Telemakhos talipleri katlederken, t.y., kırmızı figürlü çan krater, 45x43x41 cm, Louvre Müzesi, Fransa (Ixion Ressamı, t.y.).

Görsel 34. Bela Čikoš Sesija, Ulysses talipleri katlediyor, 1898, Tarih Enstitüsü, Hırvatistan (Sesija, 1898).

Görsel 35. Thomas Degeorge, Ulysses ve Telemakhos Penelope'nin taliplerini katlediyor, 1812, tüyb, 130x162 cm, Roger-Quilliot Sanat Müzesi, Fransa (Degeorge, 1812).

Görsel 36. Angelica Kauffman, Euryclea Penelope'yi uyandırıyor, 1773, tüyb, 78.7x104.5 cm, National Trust Collections, İngiltere (Kauffman, 1773).

Görsel 37. Jan Styka, Penelope Odysseus'u tanıyor, 1901, Augusta Stylianou Gallery (Styka, 1901).

Görsel 38. Johann Heinrich Wilhelm Tischbein, Odysseus ve Penelope, 1802, tüyb, 86.8x107.9 cm, özel koleksiyon (Tischbein, 1802).

Sonuç

Yunanların ve ardıllarının düşünce kaynağının neredeyse tümünü oluşturan mitler, sanat eserleri üzerinde sayısız kez yeniden üretilmişlerdir. Hayal gücünü ve hayatı algılayışı yönlendiren en önemli eşlikçiler olan mitler incelendiğinde, kökeninden bu yana farklı çalışmaların konusu olmaları dolayısıyla birçok farklı versiyonlarının aktarıldığı görülmektedir. Mitoloji dünyasının engin hazinesi içerisinden bazı hikayeler özenle seçilmiş ve sürekli olarak anlatılmışlardır. Bunlar, görsel olarak işlenebilecek olanların kültürel bir seçkisidir. Yunan kültür dünyasında, Yunan denizciler, uzak diyarlarda yaşanan hikayeler, dünyanın sınırlarında yaşayan canavarlarla savaşan kahramanlar, tanrılar ve kahramanlar arasında yaşanan olaylar gibi mitler en çok tercih edilenlerdir. Bu mitler içerisinde kahramanlık döngüleri ve bunları konu alan edebi eserler arasında Homeros ve onun eseri *Odysseia*, geniş bir çerçevede tarihi, coğrafyayı, dini inanışları ve günlük yaşamı yansıtarak bizlere gerçekten var olmuş bir uygarlığın izlerini sunması açısından ayrı bir yere sahiptir.

Bir dönüş hikayesi olan *Odysseia*, tanrıların açıkça onun ülkesine dönmesine izin vermeyeceklerini ortaya koydukları bir atmosfer içerisinde cesaretle yola koyulan, sabırla ve özlemle tüm güçlüklerin üstesinden gelen bir kahramanın hikayesidir. İnsanların yaşamına türlü şekillerde müdahalelerde bulunan tanrı ve tanrıçalar, mitolojik canavarlar, büyücüler ve aynı coğrafya içerisinde birbirinden farklı bölgelerde yaşayan halkların yaşayış biçimleri, kültürleri, gelenek ve göreneklerinin de ince ayrıntılarıyla anlatıldığı bu destan, hiç kuşkusuz sanatta tasvirlerine yer verilen mitolojik hikayeler arasında en ünlülerden biridir. Mitlerde, Yunan dünyasında çok önemli olan günlük yaşamın düzenlenmesi,

insanlık onuru, erdem, ahlaklı yaşam, soyluluk gibi yaşanan dünyanın temaları konu edilmektedir. Destanda bunlara sıkça yer verilmektedir. Odysseus'un cesareti, kahramanlıkları, erdemli kişiliği ve bunun yanında kurnazlığı ve zekası üzerinde sıkça durulur. Odysseus'un Truva savaşının bitiminden hemen sonra 12 adet gemisiyle yola çıkması ve denizde yakalandığı fırtınalarla başa çıkabilmesi dolayısıyla denizcilik özellikleri, karşısına çıkan mitolojik canavarları alt etmesi dolayısıyla zekası ve kurnazlığı, adamlarını ve sonunda gemisini kaybettiği halde yılmadan devam etmesi dolayısıyla cesareti, yurduna, karısına ve oğluna duyduğu sevgi ve bağlılık eserde üzerinde durulan özellikleridir. O dönemin soyluları atletizm, avcılık gibi yarışmalar için bir araya gelirler, Odysseus, Phaiklar adasında bu yarışmalara katılır ve kazanır. İthaka'ya dönüşüyle yokluğunda dağılan kentin yaşam düzeni tekrar kurulur. Destanda yer alan kadınlar da sıkça, sabır, sadakat, cesaret, erdem gibi özellikleriyle anılırlar.

Tüm bunlar ışığında *Odysseia* destanında anlatılan maceraların; tüm yaşamın mitoloji etrafında şekillendiği antik Yunan dünyasına ait vazo resimleri ve fresklerden, sanatçıların ve sanat izleyicisinin hayal gücünü harekete geçiren mitoloji konulu resimlerin tekrar önem kazandığı 15. yüzyıl tablo, duvar resmi ve gravürle, barış, eşitlik, erdem, adalet gibi soyut kavramların sanatta alegorik tasvirlerle anlatıldığı Avrupa resim sanatından, 20. yüzyıl yağlı boya ve sulu boya resimlere kadar tüm plastik sanatlarda en ince ayrıntılarına kadar tasvir edildiği ve sanatçılar tarafından en sık tercih edilen kahramanlık döngülerinden olduğu görülmektedir.

Kaynakça

Akçay, N. (2011). *Ovidius, Heroides, kadın kahramanların aşk mektupları.* İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Altere, H. B. (1616). *Kalipso Adası.* [Resim]. Viyana Güzel Sanatlar Akademisi, Avusturya. https://www.kunstbeziehung.de/work.php?wCode=5cd5290976fac

Anonim. (M.Ö. 1. yy). *Odysseia öyküsünden bölümler.* [Fresk]. Vatikan Müzesi, İtalya. https://www.museivaticani.va/content/museivaticani/en/collezioni/musei/sala-delle-nozze-aldobrandine/ciclo-con-scene-dell-odissea-da-via-graziosa.html

Anonim. (M.Ö. 4. yy). *Odysseus ve Kirke.* [Vazo resmi]. Ashmolean Müzesi, Oxford. https://www.ashmolean.org/collections-online#/item/ash-object-387030

Anonim. (M.Ö. 460). *Odysseus İthaka'ya dilenci kılığında döner.* [Rölyef]. The Metropolitan Museum of Art, ABD. https://www.metmuseum.org/art/collection/search/253053

Anonim. (15. yy). Odysseus. [El Yazması]. British Library, İngiltere.

https://bll01.primo.exlibrisgroup.com/discovery/search?query=any,contains ,homeros&tab=LibraryCatalog&search_scope=Not_BL_Suppress&sortby=title&vid= 44BL_INST:BLL01&facet=frbrgroupid,include,9065966836171751911&lang=en&offset=0

Athena Ressamı. (M.Ö. 5. yy). *Polyphemos'un mağarasından kaçış.* [Vazo Resmi]. British Museum, Londra.

https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1864-1007-228

Boardman, J. (1998). *Early Greek vase painting.* Londra: Thames and Hudson.

Boardman, J. (2003). *Siyah figürlü Atina vazoları.* (Çev. G. Ergin). İstanbul: Homer Kitabevi.

Bonasone, G. A. (1510). *Odysseus'un Gemisi'nde Kirke.* [Gravür]. Princton University Art Museum, ABD.

https://artmuseum.princeton.edu/art/collections/objects/37492

Böcklin, A. (1896). *Odysseus ve Polyphemus.* [Resim]. Museum of Fine Arts, ABD.

https://collections.mfa.org/objects/564102/odysseus-and-polyphemus

Briston, L. (2004). *How philosophers saved myths.* Chicago: The University of Chicago Press.

Brueghel II, J. (17. yy.). *Kirke ve Odysseus'un dostları.* [Resim]. Princton University Art Museum, ABD. https://artmuseum.princeton.edu/art/collections/objects/23878

Can, Ş. (2011). *Klasik Yunan mitolojisi.* İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Carracci, A. (1595). *Kiklop Polyphemus.* [Resim]. Farnese Sarayı, İtalya. https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Annibale_Carracci_-_The_Cyclops_Polyphemus_-_WGA04461.jpg

Church, F. S. (1910). *Kirke.* [Resim]. Smithsonian American Art Museum, ABD. https://americanart.si.edu/artwork/circe-4809

Cömert, B. (2025). *Mitoloji ve ikonografi.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Degeorge, T. (1812). *Ulysses ve Telemakhos Penelope'nin taliplerini katlediyor.* [Resim]. Roger-Quilliot Sanat Müzesi, Fransa. https://pop.culture.gouv.fr/notice/joconde/M0121002711?mainSearch=%22mus%C3%A9e%20d%27art%20roger-quilliot%22&last_view=%22list%22&idQuery=%2251eddca-0074-b3db-8cb8-0b48a68c30f0%22

Dodwell, E. (1821). *Views in Greece.* Londra: Rodwell and Martin. https://doi.org/10.11588/diglit.793#0007

Erhat, A. (2007). *Mitoloji sözlüğü.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Erhat, A. (2001). Önsöz: Masal ile gerçek, içinde, *Odysseia* (s. 5-32), İstanbul: Can Yayınları.

Homeros. (2001). *Odysseia.* İstanbul: Can Yayınları.

Ingres, J. A. D. (1827). *Ulysses.* [Resim]. National Gallery of Art, ABD. https://www.nga.gov/artworks/46509-ulysses

Ixion Ressamı. (t.y.). *Odysseus ve Telemakhos talipleri katlederken.* [Vazo Resmi]. Louvre Müzesi, Fransa. https://collections.louvre.fr/en/ark:/53355/cl010263650

Karadağ, B. (2017). Homeros ve felsefe tarihinde alegorik Homeros yorumları. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi,* 3(5), 223-244.

Kauffman, A. (1773). *Euryclea Penelope'yi uyandırıyor.* [Resim]. National Trust Collections, İngiltere. https://www.nationaltrustcollections.org.uk/object/732643

Kurt, D. S. (2025). Homeros'tan klasik döneme antik Yunan toplumunda kadın algısının evrimi. *Histosophia,* (1), 1-8.

Riviere, B. (1871). *Kirke ve Odysseus'un dostları.* [Resim]. Manchester Art Gallery, İngiltere. https://collections.manchesterartgallery.org/collections/item/fbeebac0-3f15-3329-a27c-1aa381bc17ed/?s%3D%26sort%3Dtitle_asc%26filter%5Bdecade%5D%5B%5D%3Dfrom%3A1860%3Ato%3A1869%26filter%5Bmultimedia.%40type%5D%5B%5D%3Dimage%26filter %5B%40datatype.base%5D%5B%5D%3Dobject%26%26pos%3D1870

Sesija, B. C. (1898). *Ulysses talipleri katlediyor.* [Resim]. Tarih Enstitüsü, Hırvatistan. **https://www.hipzg.hr/en/**

Stamnos Ressamı. (M.Ö. 5. yy). *Odysseus ve Sirenler.* [Vazo Resmi]. British Museum, Londra. https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1843-1103-31

Styka, J. (1901). *Penelope Odysseus'u tanıyor.* [Resim]. Augusta Stylianou Gallery. https://www.augustastylianougallery.com/Gallery/JanStyka/JanStyka.html

Styka, J. (1901). *Kalipso Odysseus'a ölümsüzlüğü sunuyor.* [Resim]. Augusta Stylianou Gallery. https://www.augustastylianougallery.com/Gallery/JanStyka/JanStyka.html

Theseus Resssamı. (M.Ö. 510). *Polyphemos'un kör edilişi.* [Vazo Resmi]. Louvre Müzesi, Paris. https://collections.louvre.fr/en/ark:/53355/cl010269755

Tibaldi, P. (1549). *Odysseus Polyphemus'a karşı.* [Resim]. Palazzo Poggi, İtalya. https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Story_of_Ulysses_by_Pellegrino_Tibaldi_in_Palazzo_Poggi_(Bologna)_09.JPG

Tischbein, J. H. W. (1802). *Odysseus ve Penelope*. [Resim]. Özel Koleksiyon. https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Odysseus_und_Penelope_(Tischbein).jpg

Trotti, G. B. (1610). *Kirke Odysseus'un yoldaşlarını insan biçimine döndürüyor.* [Fresk]. Plazzo del Giardino, İtalya. https://en-m-wikipedia-org.translate.goog/wiki/Circe?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=tc#/media/File%3AG.B.Trotti_Circe.jpg

Waterhouse, J. W. (1891). *Kirke Odysseus'a kadeh sunarken*. [Resim]. Gallery Oldham, İngiltere. https://web.archive.org/web/20160331221155/http://johnwilliamwaterhouse.com/pictures/circe-offering-cup-ulysses-1891/

Waterhouse, J. W. (1891). *Odysseus ve sirenler.* [Resim]. National Gallery of Victoia, Avustralya. https://www.ngv.vic.gov.au/explore/collection/work/4457/

Waterhouse, J. W. (1912). *Penelope'nin Talipleri*. [Resim]. Aberdeen Art Gallery, İngiltere. https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:JohnWilliamWaterhouse-PenelopeandtheSuitors(1912).jpg

Wheeler, D. (1912). *Penelope geceleri örgüsünü söküyor.* [Resim]. The Metropolitan Museum of Art, ABD. https://www.metmuseum.org/art/collection/search/16951

Wright, J. (1783). *Penelope örgüsünü söküyor.* [Resim]. The J. Paul Getty Museum, ABD. https://www.getty.edu/art/collection/object/103RJ5

Van Thulden, T. (1632). *Odysseus Lotosyiyenlerin topraklarında*. [Gravür]. Rijksmuseum, Amsterdam. https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/object/Odysseus-in-het-land-van-de-lotuseters--8679bed17329ec6151516243a53e7ff9